

# Unisten tarinoiden ELÄMYSMAAILMA

*Maaria Rousu*

Oululainen Unikudelmia-näyttelymaailma on elämyksellinen kokonaisuus, jonka jokainen yksityiskohta löytyy sen taustakirjallisuudesta, 31 suomalaisesta yötä tai unta käsittelevästä teoksesta. Mutta miten kansien sisällä olevista maailmoista rakentuu yksi yhteinen tarina?



5.



3.



1.



2.



4.

Kuvat: Juuso Haarala

**U**nikudelmia on *Lumotut sanat – lasten ja nuorten sanataideviikkojen* 2017 päätuotanto. Näyttely on monien ammattilaisten yhteistyötä, mutta pääsuunnittelijoina ovat toimineet Valveen sanataidekoulun vastuopettajat **Anna Anttonen** ja **Kati Inkala**. He olivat pääteekijöitä myös yli kymmenen vuotta Suomea kiertäneessä *Saareen*-näyttelyssä (Onnimanni-palkinto 2013).

Ensimmäiset ajatukset Unikudelmista syntyivät samaan aikaan Saareen-näyttelyn kanssa.

– Saareen oli maailma, mäisä, ja jo sitä tehdessämme mietimme, mitä erilaista, abstraktia aihepiiriä voisi käsitellä sanataidenäyttelyn keinoin. Syntyi ajatus unista. Unet ovat kiehtovia – myös kirjallisuuden ja taiteen näkökulmasta. Ne ovat surrealistisia ja abstrakteja, melkein mitä vain, Anttonen ja Inkala kertovat.

Unikudelmia on tarinoiden maailma. Sen kirjallisuus on

laaja kattaus kotimaisia proosatekstejä eri vuosikymmeniltä: satuja, kuvakirjoja, novelleja sekä nuorten ja aikuisten proosaa. Pääpaino on luonnollisesti lasten- ja nuortenkirjallisuudessa.

Kirjallisuutta haluttiin mukaan ajallisesti kattavasti.

– Halusimme että mukana on sellaista klassikkomateriaalia, joka on jo ikään kuin kanonisoitua kertomusperinnettä. Esimerkiksi Marjatta Kurenien sadut, Elina Karjalaisen Uppo-Nalle ja Oili Tannisen Nunnun ovat sellaista tarinakerrostumaa, joista melkein jokaisella suomalaisella on jonkinlainen muistikuva – ainakin tietyillä sukupolvilla, Inkala kertoo.

– Samoin halusimme mukaan aivan uutta kirjallisuutta. Niistä emme tiedä, luetaan-ko niitä vielä vuosikymmenten päästäkin, mutta ne ovat teoksia, jotka puhuttelevat meitä, Anttonen lisää.

## Unen päästä kiinni

Nopeasti uniteeman etsijät huomasivat tarinoiden kietoutuvan toisiinsa.

– Se oli lähes taianomaista. Kun uppouduimme kirjallisuuteen, huomasimme, että tietyt asiat toistuvat eri teoksissa ja eri aikoina.

Alkoi hahmottua uniteeman sisäisiä teemoja, joista syntyi kirjojen välille risteymiä ja verkostoja: löytyi kirjoja, joissa puhutaan uniavaruudesta tai kuoleman ikiunesta sekä lukuisia tarinoita unentuojista.

– Monissa tarinoissa oli ajatus unista konkreettisena kudelmana. Sanontaan ”saada unenpäästä kiinni” sisältyy ajatus unesta jonkinlaisena lankana, ja unien kutominen tai unilangan kehrääminen toistuu kirjoissa ja kertomuksissa, Inkala kertoo.

Merkitykselliseksi teospariksi niiden osalta muodostui *Kudottujen kujien kaupunki* sekä *Ellin ja unenpää*.

1. Unikudelmien näyttelymaailmasta haluttiin maanläheinen ja käsinkosketeltava, pehmeistä materiaaleista tehty. Mukana on paljon elementtejä, jotka koostuvat kirjaimellisista kudelmissa.

2. Näyttely kätkee sisäänsä valittuja tekstikattelmia kaikista kirjoista. Sitaatit uppoavat osaksi näyttelymaailmaa ja muodostavat yhdessä uusia kokonaisuuksia.

3. Haaverannan laiturin viereltä löytyy yksi Marjatta Kurenien Unikon saduista, Leikkikalumaa. Sekin valmistui näyttelyn visuaalisen suunnittelijan, taiteilija Heidi Kestin käsissä.

4. Kotimaisen kirjallisuuden unisissa tarinoissa mainitaan usein tuttu talviunieläimemme karhu. Näyttelystä löytyy karhun talviunipesä.

5. Juliste on Satu Kontisen käsialaa.

## Oulusta Helsinkiin ja Kotkaan

Unikudelmia-näyttely on avoinna kulttuuritalo Valveella Oulussa 16.7. saakka, minkä jälkeen se lähtee kiertämään Suomea. Näyttely on jo syyskaudella nähtävissä Helsingin Annantalolla ja alkuvuodesta 2018 Kotkan Merikeskus Wellamossa.

Unikudelmia on mahdollista kokea elämysnäyttelyinä, mutta sen maailmaan voi myös syventyä kirjallisuuden kautta joko ennen tai jälkeen näyttelyvierailun. Valveen sanataidekoulu on laatinut jokaiseen näyttelyn teokseen sanataideharjoituksia, jotka ovat verkossa vapaasti käytettävissä ([www.lumotut sanat.fi](http://www.lumotut sanat.fi)).

– Kudottujen kujien kaupunki on yksi näyttelyn avainteoksista. Sen maailmassa seitit, kutominen ja kudemat kietoutuvat kaikkeen, Anttonen kuvailee.

– Sen ja Ellin ja unenpään välinen vuoropuhelu ratkaisi näyttelydramaturgiassa monta asiaa. Ne ovat parina mielenkiintoinen, sillä toinen on yksi näyttelyn haastavimpia, dystooppinen proosateos, toinen taaperoiden kuvakirja.

Mukaan valitun teeman ja teoksen rinnalle haluttiinkin aina ainakin toinen, eikä mikään lopulta jäänyt yksinäiseksi. Jossain vaiheessa alkoi tuntua ihmeellisellä tavalla myös siltä, että kirjat ikään kuin käsikirjoittavat näyttelyn kokonaistarinaa.

– Puuttuneet palaset löytyivät, ne avaimet tai linkit, joita olimme ehtineet kaivata, In-

kala sanoo.

Hyvä esimerkki on Eila Stenbergin pieni satu Miten löytyvät unet.

– Se ei ehkä ole tarinoista sanataidekasvatuksellisesti inspiroivin, mutta näyttelyn maailman kannalta hyvin merkittävä. Satu on arkkityyppinen syntytarina, ja hieman samanlainen merkitys sillä on myös näyttelyssä. Se antoi muun muassa nimet unimaailman Haaverannalle ja Aaverannalle, Inkala tarkentaa.

Erityisen merkittäväksi osoittautui viime vuonna ilmestynyt Laura Ertimon *Yö – Kirja unesta ja pimeään salaisuuksista*. Teos oli Unikudelmien tekijöille kuin uskoma-ton lahja:

– On ihmeellistä, että se julkaistiin juuri silloin, kuin tilauksestamme. Kirjassa käsitellään nukkumista, unta, unisia

myyttejä – kaikkea. Enää emme tiedä, miten näyttelyn teemaattinen kokonaisuus olisi alkanut rakentua ilman Yötä. Nyt se tuntuu kaiken tiedolliselta perustukselta.

## Unen portit

Unikudelmien maailma on jaettu kohtauksiin. Pääteki-jäkaksikko on lukenut kaikki valitsemansa teokset moneen kertaan, ja aivan ensimmäisten lukukierrosten tavoitteena oli löytää ja valita näyttelyn isot kohtaukset.

Näyttelymatka Unikudelmis-sa alkaa paikasta, jossa nukahdetaan.

– Etenkin lastenkirjoissa nukahtamisen hetki ja se, ettei nukahtaminen ole aina helppoa, on toistuva teema. Juuri siksi ovat olemassa myös ne monenlaiset unentuojat, jotka



Maaria Rousu

Yö – Kirja unesta ja pimeään salaisuuksista -teoksen kautta löytyi Satu Kontinen, josta tuli Lumottujen sanojen 2017 kuvittaja.

## Pandapupu, verkkokäärme ja moni muu

Unikudelmien maailmaan kietoutuu myös kattaus suomalaisten nykyaiteilijoiden teoksia. Niiden etsiminen ja valitseminen liittyi kiinteästi kokonais-dramaturgiaan.

– Aluksi meillä oli poimittuna kohdat, joihin olisi hienoa löytää teos, ja ne teokset etsimme, Kati Inkala kertoo.

Hyvä esimerkki on *Nokkosvallankumouksessa* toisen todellisuuden porttina toimiva iso eläinpatas, jota Unikudelmassa edustaa Jasmin Anoschkinin huikea Hulahula pandapupu.

– Matti Niinimäen Taiwanilainen verkkokäärme taas on mielenkiintoinen interaktiivinen installaatio, jonka kautta pääsemme kertomaan näyttelyn

monia lohikäärmeaiheisia unitarinoita, Anna Anttonen lisää.

Johanna Huhtamaalta on näyttelyssä mukana tilaustyö: miniatyyrimaalausten sarja. Maalausten esikuvat löytyvät Tuutikki Tolosen ja Eppu Nuotion Unienvaihtaja-romaanista, jossa kuvataan yksityiskohtaisesti Kirsikan taidenäyttelyä.

Niin kuin jokaisella Unikudelmien elementillä, taideteoksilla on paikkansa näyttelyn kokonaismaailmassa.

– Ne eivät ole mukana siksi, että ne ovat hienoja, vaan siksi, että ne ovat hienoja teoksia ja osa Unikudelmien tarinaa, Anttonen ja Inkala päättävät.

saattelevat unen maailmaan, Anttonen kertoo.

Tarvittiin myös siirtymä valveesta varsinaiseen uneen. Fantasiakirjallisuudessa portti toiseen todellisuuteen on usein jokin konkreettinen asia tai paikka.

– Maria Luukkosen *Tuulipuun maan* ikiaikainen Tuulipuun on tällainen klassinen fantasiaportti. Kirjassa se on rajapinta elävien ja kuolleiden maailman välillä. Tuulipuusta tuli meidän Narnian porttimme: näyttelyn Tuulipuun läpi ryömitään unen maailmaan.

Unimaailma on jaettu vielä kahteen tunnelmaltaan vastakkaiseen pääkohtaukseen: hyvien unien Haaverantaan ja painajaisien Aaverantaan.

Kysymys siitä, miten näyttelyretki päättyy, oli pitkään avoinna. Sitten Ritva Toivolan *Unihiekkakuu*-trilogiasta löytyi Nukkumattien planetaario, jonka avulla tarinassa pääsee

pois uniavaruudesta. Unikudelmia sai Tähtisumuvaunun, joka tuo kävijän takaisin valvemaailmaan. ○

### Unikudelmien kirjallisuus

Satu Alajoki ja Ella Kurki (kuv.): Valon sankari

Tove Appelgren ja Salla Savolainen (kuv.): Nukuhan jo, Vesta-Linnea

Bo Carpelan: Muistan, uneksin

Siiri Enoranta: Nokkosvallankumous

Laura Ertimo ja Satu Kontinen (kuv.): Yö – kirja unesta ja pimeän salaisuuksista

Jacob ja Wilhelm Grimm sekä Tarulissa Warsta (kuv.): Ruusunen

Kaisa Happonen ja Anne Vasko (kuv.): Mur, eli karhu

Aino Havukainen ja Sami Toivonen: Tatun ja Patun outo unikirja

Emmi Itäranta: Kudottujen kujien kaupunki

Elina Karjalainen ja Hannu Taina (kuv.): Uppo-Nalle ja Nukku-ukko

Inkeri Karvonen ja Kati Vuorento (kuv.): Pikku-Kulta ja Tähtikarhu

Tomi Kontio: Viidakon kutsu

Leena Krohn: Sfinksi vai robotti

Mauri Kunnas: Yökirja

Marjatta Kurenniemi ja Maija Karma (kuv.): Onneli, Anneli ja nukutuskello

Marjatta Kurenniemi ja Christel Rönns (kuv.): Unikon satuja

Kari Levola: Unisieppari

Marja Luukkonen: Tuulipuun maa

Eppu Nuotio ja Tuutikki Tolonen: Unienvaihtaja

Eira Stenberg: Ihmispuu

Sanna Tahvanainen ja Jenny Lucander (kuv.): Lohikäärmeunia

Oili Tanninen: Nunnua

Katri Tapola ja Virpi Talvitie (kuv.): Unilintu ja Uljas Sankari

Mila Teräs ja Karoliina Pertamo (kuv.): Elli ja unenpää

Marja-Leena Tiainen: Viestejä Koomasta

Ville ja Aino Tietäväinen: Vain paha unta

Ritva Toivola: Anni Unennäkö

Ritva Toivola ja Kristiina Louhi (kuv.): Kaukana Unihiekkakuussa

Ritva Toivola ja Kristiina Louhi (kuv.): Kerkkonen ja verkkokanuuna

Ritva Toivola ja Kristiina Louhi (kuv.): Matka Höyhenplaneetalle

Jenni Tuominen: Unessakävelijä